

بررسی نقش عوامل فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در مطالعه غیردرسی
دانش‌آموزان و دانشجویان دانشگاه‌های شهر مشهد

هادی شریف مقدم^۱، *نسیم نوبهار^۲

۱. دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه پیام نور، مشهد، ایران.

۲. دانشجوی دکتری گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، مشهد، ایران.

دریافت: (۱۳۹۶/۰۱/۲۸) پذیرش: (۱۳۹۶/۱۱/۰۵)

Studying the Effects of Cultural, Religious, Social, Economic, Political and
Non-Academic Study of University Students in Mashhad

Hadi Sharif Moghadam¹, *Nasim Nobahar²

1. Associate Professor Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Mashhad, Iran.

2. Ph.D Student Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Mashhad, Iran.

Received: (17/04/2017)

Accepted: (25/01/2018)

Abstract

Purpose: Purpose of this study is to investigate the influence of cultural, religious, social, economic, political and non-school pupils and students studies.

Methodology: The present study was a descriptive post-event type. The statistical population of the study included high school students in three areas of university students (Payame Noor and Ferdowsi) in Mashhad. The questionnaire is the instrument used in this study. Its reliability was measured using SPSS 19 software and the Cronbach's alpha students and student questionnaires was 89%. In analyzing the data, descriptive and inferential statistics were used. on the description of the mean, standard deviation and inferential multivariate regression model was used for the hypothesis.

Findings: The results showed that by 33 and 27 percent respectively of research on the impact of the Internet and the lack of appropriate books, the lack of tendency to be non-academic studies, from the Statistics of a significant relationship between television advertising and non-academic studies tend to show.

Results: cultural, religious, social, economic, political factors are effective on non-academic study of university students and pupils of Mashhad. The results showed that the multiple correlation coefficient (R) in the analysis is 0/79 and the coefficient of determination (R²) 0/62 times the changing social and cultural shows 62 percent of variance of non-academic studies increased among students explain.

Conclusion: Increasing communication between the broadcasting and libraries, reducing audit of the books and the final price of it, and keep pace with technology, are such solutions that presented in this [h1] study.

Key Words

Pupils, Study, Students, Mashhad.

چکیده

هدف: هدف این تحقیق بررسی تأثیر عوامل فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان و دانشجویان است.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر توصیفی از نوع پس‌رویدادی بود. جامعه آماری پژوهش شامل دانش‌آموزان دبیرستانی سه منطقه و دانشجویان دانشگاه‌های (پیام نور و فردوسی) شهر مشهد بود که با استفاده از جدول مورگان تعداد نمونه انتخاب و به صورت در دسترس و پرسشنامه (پایایی آن با نرم‌افزار SPSS اندازه‌گیری شد و مقدار آلفای کرونباخ پرسشنامه دانشجویان ۰/۵۸ و پرسشنامه دانش‌آموزان ۰/۸۹ به دست آمد) بین شرکت‌کنندگان توزیع شد. در تحلیل داده‌ها از دو سطح آمار توصیفی (شاخص‌های مرکزی و پراکندگی) و استنباطی (آزمون رگرسیون چند متغیره) با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ بهره گرفته شد.

یافته‌ها: یافته‌های به‌دست آمده حاکی از موافقت ۳۳ و ۲۷ درصدی جامعه پژوهش در مورد تأثیر بالای به ترتیب اینترنت و عدم وجود کتاب‌های مناسب، بر عدم گرایش جوانان به مطالعات غیردرسی می‌باشد از سوی دیگر آمارها از وجود رابطه معنی‌دار بین تبلیغات تلویزیونی و گرایش به مطالعات غیردرسی را نشان می‌دهد. نتایج نیز نشان‌دهنده تأثیر عوامل فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان و دانشجویان دانشگاه‌های شهر مشهد می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد ضریب همبستگی چندگانه (R) در این تحلیل برابر ۰/۷۹ و ضریب تعیین (R²) برابر ۰/۶۲ است که نشان می‌دهد متغیرهای اجتماعی و فرهنگی ۶۲ درصد از تغییرات متغیر مطالعات غیردرسی بین دانشجویان افزایش و تبیین می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری: افزایش ارتباط بین صدا و سیما و کتابخانه‌ها، کاهش ممیزی کتاب و قیمت پایداری آن و همپایی با تکنولوژی از جمله راهکارهای ارائه شده در این پژوهش می‌باشد.

واژه‌های کلیدی

دانش‌آموزان، دانشجویان، مطالعه، مشهد.

* Corresponding Author: Nasim Nobaha

E-mail: n.nobahar3@gmail.com

* نویسنده مسئول: نسیم نوبهار

مقدمه

در عصر حاضر که آن را عصر اطلاعات می‌دانند، بهره‌گیری از منابع گوناگون اطلاعاتی به‌عنوان منابع مختلف تغذیه بشر مورد توجه قرار گرفته است. جوامع اطلاعاتی برای آن‌که شهروندانی فرهیخته و باسواد داشته باشند، باید از طرق مختلف اطلاعات مناسب و لازم برای آنان را در اختیارشان قرار دهند. این امر سبب می‌شود افراد در ابعاد گوناگون رشد یابند و علاوه بر داشتن تخصص‌های موردنیاز جامعه، از بینش و دانشی که برای هر شهروند و برای گذران یک زندگی متفکرانه لازم است، برخوردار شوند. مدارس و دانشگاه‌ها به‌عنوان نهادهای رسمی که متولی آموزش و پرورش افراد جامعه هستند، تمام هم و غم خود را بر آن می‌دول داشته‌اند تا مهارت‌های گوناگون زندگی را به آنان بیاموزند و در قالب کتاب‌های درسی اطلاعات ارزشمندی را به آنان ارزانی می‌دارند؛ اما همان‌گونه که می‌دانیم، تنها کتاب‌های درسی نیستند که بر روی دانش، مهارت و نگرش تأثیر می‌گذراند (عصاره گل چوبی، ۲۰۰۶). منابع اطلاعاتی دیگری از قبیل کتاب‌های غیردرسی - مانند کتاب‌های علمی، داستان و طنز و نظایر آن - همچنین مجله‌ها و روزنامه‌ها همواره اطلاعات متنوعی را در اختیار همگان قرار می‌دهند. این منابع به‌خودی‌خود اهمیت فراوانی دارند و در جوامع اطلاعاتی بهره‌گیری از آنان یک ضرورت به‌شمار می‌آید. توجه به این منابع از سوی دانش‌آموزان، به آنان کمک می‌کند تا علاوه بر دانش تخصصی که در مدرسه می‌آموزند، دانش و بینش خود را در زمینه‌های دیگر از جمله اجتماعی، فرهنگی، هنری، علمی، سیاسی، اقتصادی و نظایر آن گسترش دهند و از این طریق بتوانند همگام با دیگران، در مسیر رشد و توسعه شخصی و اجتماعی گام بردارند (سعید گنابی، ۲۰۱۲).

کتاب‌خوانی یک رفتار فرهنگی است که در جامعه تحقق می‌یابد، به‌تبع این رفتار دانشگاه‌ها نقش بی‌بدیلی را می‌توانند در خصوص ارتقای این رفتار ایفا نمایند. دانشگاه‌ها مراجعی هستند که در تولید دانش و اطلاعات هر کشوری سهمی مهم به عهده دارند و دانشجویان در این فضای علمی است که باید خود را برای ورود به جامعه آماده نمایند؛ از آنجایی که کتاب‌خوانی یکی از اسباب موفقیت و ارتقای دانش هر دانش‌پژوهی می‌باشد باید راه‌های ترغیب این رفتار فرهنگی (کتاب‌خوانی) را شناخت و به دانشگاه‌ها معرفی کرد. دانش‌آموزی از ما می‌خواهد که برای ارتقای رشد واقعی فردی، از آنچه که ما را به بهترین قابلیت‌مان رهنمون می‌سازد، آگاه باشیم (شکوری، ۲۰۱۱). افزون بر آن، میزان دسترس‌پذیر

بودن منابع موردعلاقه، فعالیت‌های جایگزین در اوقات فراغت و میزان حمایت و تشویق از سوی اطرافیان از جمله عواملی هستند که بر عادات مطالعه دانش‌آموزان و دانشجویان تأثیر می‌گذراند (راداد و مسعودی، ۲۰۱۳). از طرفی نتایج مطالعات انجام شده پیرامون سرانه مطالعه در کشور ما حاکی از نادیده گرفته شدن مقوله مطالعه و کتاب‌خوانی در میان اقشار مختلف جامعه دارد که قشر دانشجو نیز از این مقوله مستثنی نیست. چنین به نظر می‌رسد دانشجویان کشور ما تمایلی به مطالعه کتب غیره مطالعه کتب درسی بوده که یقیناً این معضل ریشه در مراحل قبل از ورود به دانشگاه داشته و این سبب می‌شود تا دانشجویان از اهمیت مطالعه منابع غیردرسی که قطعاً در زندگی فردی و اجتماعی و همچنین آگاهی آنان تأثیر دارد غافل بمانند (ترکیان تبار، ۲۰۰۶). کتاب به‌عنوان یک عنصر فرهنگی در همه حال مورد توجه ملل در اعصار مختلف بوده است این شاخص فرهنگی با نفوذ خود ضمن انتقال دانش به مخاطب، بینش او را نسبت به محیط اطراف و دنیای پیرامون خود تغییر داده و روح تازه‌ای به خواننده خود می‌دهد، دریچه‌ای که هر انسانی را با افکار و اندیشه دیگران آشنا کرده، به آدمی بصیرت می‌دهد تا شعاع دید خود را گسترش داده و او را در همه حال با خود همراه می‌کند. در اسلام نیز به امر مطالعه تأکید فراوان شده و نهضت تزئین یافته است و «بخوان» اسلامی با ندای آسمانی خداوند در قرآن کریم به قلم و آنچه می‌نویسد سوگند یاد کرده است و پیروان مکتب اسلام همواره برای کتاب و کتابخانه و کتاب‌خوانی احترام ویژه قائل بوده و کتابخانه‌های مصر، بین‌النهرین و جندی‌شاپور با همین نگرش پرآوازه بوده‌اند (مرتضوی ۲۰۰۱).

عوامل متعددی در شکل‌گیری عادات مطالعه در دانش‌آموزان و دانشجویان تأثیر دارند. بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند نهفتگی عادت به مطالعه از همان سال‌های ابتدایی فرد یعنی در دوران کودکی آغاز و تا بزرگسالی روند روبه رشدی را طی می‌کند. یکی از اساسی‌ترین نقش‌ها در این روند روبه رشد، خانواده است که به‌منظور تأثیرگذاری بهتر این عامل مهم، عوامل مهم دیگری از جمله مسائل اقتصادی، سطح تحصیلات والدین، وجود تبلیغات محلی و بومی و ملی در راستای آشنایی افراد با کتاب و مطالعات غیردرسی، نیز تأثیرگذار هستند. از سوی دیگر تحولات اخیر در حوزه فناوری‌های نوین اطلاعاتی و به‌طور اخص شبکه اینترنت به‌واسطه جذابیت آن در دسترسی سریع و آسان به اطلاعات، به‌زعم برخی از محققان، عادات مطالعه را در دانش‌آموزان و دانشجویان تحت‌تأثیر قرار داده است (شن، ۲۰۰۶ و دیکرمن ۲۰۰۷). در پژوهشی

پنج‌گزینه‌ای لیکرت (خیلی زیاد، زیاد تا حدودی، کم، خیلی کم) تهیه شده است. مؤلفه‌های پرسشنامه پژوهش با مشورت اساتید کتابداری و اطلاع‌رسانی و علوم تربیتی تهیه شد. روایی پرسشنامه از طریق اساتید مجرب کتابداری و اطلاع‌رسانی و علوم تربیتی دانشگاه رازی کرمانشاه بررسی و مورد تأیید قرار گرفت؛ پایایی نیز با نرم‌افزار SPSS اندازه‌گیری شد و مقدار آلفای کرونباخ پرسشنامه دانشجویان ۰/۸۵ و پرسشنامه دانش‌آموزان ۰/۸۹ به دست آمد که بیانگر اعتبار خوبی است.

جامعه آماری پژوهش شامل دانش‌آموزان دبیرستانی سه منطقه و دانشجویان دانشگاه‌های (پیام نور و فردوسی) شهر مشهد است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد که با استفاده جدول مورگان حجم نمونه تعیین و پرسشنامه محقق‌ساخته بین آنان توزیع شد. یعنی برای مدارس ابتدا شهر مشهد را از نظر جغرافیایی به چهار طبقه اقتصادی-اجتماعی تقسیم کرده و از هر منطقه تعدادی (۳۸۰ نفر) را بین دانش‌آموزان تقسیم کردیم و برای دانشجویان به دو دانشگاه که از نظر تعداد دانشجویان در اولویت قرار داشتند (فردوسی و پیام نور) به صورت در دسترس براساس جدول مورگان (۵۰۰ نفر) انتخاب کردیم و پرسشنامه‌های محقق‌ساخته را بین آنان توزیع و گردآوری شد. در تحلیل داده‌ها از دو سطح آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شد. در سطح توصیفی از میانگین، انحراف معیار و در سطح استنباطی از آزمون رگرسیون چند متغیره برای فرضیه‌های پژوهش جهت تحلیل فرضیه اصلی با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه 19 استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

سؤال اصلی این پژوهش عبارت بود از این بود که آیا عوامل فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان و دانشجویان دانشگاه‌های شهر مشهد مؤثر است؟

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد آزمودنی‌ها برحسب عوامل مؤثر بر عدم گرایش جوانان به مطالعه غیردرسی برحسب اولویت

درصد	عدم گرایش
۳۳	اینترنت
۲۷	عدم وجود کتاب‌های مناسب
۱۹	عدم وجود کتاب مناسب و جذاب
۱۴	گرایش بیشتر به ورزش
۷	عدم اطلاع‌رسانی
۱۰۰	کل

دیگر با عنوان دیدگاه‌های دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان شهرکرد در مورد عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد به این نتیجه دست یافتند که مقایسه دیدگاه دختران و پسران در زمینه عوامل بازدارنده مطالعه نقش بی‌حوصلگی بیش‌ازحد متوسط و کمبود وقت، دسترسی نداشتن به کتاب، گریز از مطالعه و قیمت گران کتاب در حد متوسط است. براساس نتایج آزمون پیگیری توکی در زمینه دسترسی نداشتن به کتاب اختلاف بین میانگین پایه‌های دوم و سوم معنی‌دار بود.

همچنین در زمینه گریز از مطالعه اختلاف میانگین پایه‌های اول با دوم و اول با سوم معنی‌دار است. در زمینه کمبود وقت برای مطالعه، اختلاف منطقه لاران با بن معنی‌دار است و در سایر موارد تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. در مورد قیمت گران کتاب اختلاف میانگین بین منطقه لاران با منطقه بن معنی‌دار است (نظری و عصاره، ۱۳۸۹: ۶۷). لذا، به نظر می‌رسد یک اشکال اساسی در وضعیت مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان و دانشجویان در کشور وجود دارد که این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که چرا اقبال به مطالعه در ایران بسیار اندک است و آیا عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و دینی در میزان مطالعه غیردرسی نقش دارد یا خیر؟

فرضیه اصلی در این پژوهش چنین است که عوامل فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان و دانشجویان دانشگاه‌های شهر مشهد مؤثر است. و فرضیه‌های فرعی عبارت‌اند از

بین درآمد خانواده و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بین میزان تحصیلات والدین و مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بین جنسیت و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بین استفاده از اینترنت و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بین دیدن فیلم و سریال‌های تلویزیونی و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

که در بخش تحلیل و نتیجه‌گیری به هریک از آنها اشاره و شرح داده خواهد شد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ شیوه اجرا، توصیفی از نوع مطالعه پس‌رویدادی بود. ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه می‌باشد. پرسشنامه مذکور در قالب طیف

با استفاده از آزمون t مستقل، مندرج در جدول ۴، میانگین مطالعات غیردرسی (بین دو زن و مرد) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج گویای آن است که اختلاف معنی‌داری در سطح ۵ درصد بین دو گروه مذکور از نظر مطالعات غیردرسی وجود دارد.

جدول ۴. مقایسه میانگین بین دو گروه زن و مرد از نظر مطالعات غیردرسی

متغیر مورد مطالعه	میانگین	انحراف معیار	سطح معنی‌داری
مطالعات	زن ۶۴/۲۱	۱۱/۲۱	۰/۰۱۲
غیردرسی	مرد ۶۶/۲۳	۱۰/۲۳	

نتایج، مندرج در جدول ۴، میانگین مطالعات غیردرسی (کسانی که از اینترنت استفاده می‌کنند و کسانی که استفاده ندارند) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج گویای آن است که اختلاف معنی‌داری در سطح ۵ درصد بین دو گروه مذکور از نظر مطالعات غیردرسی وجود دارد.

جدول ۵. مقایسه میانگین بین دو گروه پسر و دختر برحسب میزان استفاده از اینترنت

آماره	تعداد	میانگین	معیار انحراف	همبستگی ضریب	سطح معنی‌داری
تحصیلات والدین	۵۰۰	۶۴	۱۰/۱۴	۰/۳۷۵	۰/۰۲۵
مطالعات غیردرسی	۸۸	۱۱/۲۵			

نتایج، مندرج در جدول ۵، میانگین مطالعات غیردرسی (کسانی که از اینترنت استفاده می‌کنند و کسانی که استفاده ندارند) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج گویای آن است که اختلاف معنی‌داری در سطح ۵ درصد بین دو گروه مذکور از نظر مطالعات غیردرسی وجود دارد.

درصد از افراد نمونه معتقدند اینترنت مهم‌ترین عامل در عدم گرایش جوانان به مطالعات غیردرسی می‌باشد در حالی که عدم وجود کتاب‌های مناسب نیز با ۲۷ درصد از مهم‌ترین عامل در کاهش مطالعات غیردرسی است.

جدول ۲. ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین درآمد خانواده و گرایش به مطالعه غیردرسی

آماره	تعداد	میانگین	معیار انحراف	همبستگی ضریب	سطح معنی‌داری
درآمد	۶۲	۱۰/۲۵		۰/۴۰۳	۰/۰۰۹
مطالعات غیردرسی	۸۸	۱۱/۲۵			

با توجه به جدول ۲، مشاهده می‌شود مقدار ضریب همبستگی به‌دست آمده از دو متغیر درآمد و مطالعات غیردرسی ($r = -0/403$) و سطح معنی‌داری ($\text{sig} = 0/009$) است. چون مقدار سطح معنی‌داری کمتر از $0/01$ است نشان‌دهنده ارتباط بین دو متغیر معنی‌دار است. لذا، فرضیه H^0 رد شده و فرضیه H^1 پذیرفته می‌شود.

جدول ۳. ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین تحصیلات والدین و گرایش به مطالعات غیردرسی

آماره	تعداد	میانگین	انحراف معیار	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
تبلیغات تلویزیونی	۶۲	۱۲/۰۵		۰/۴۱۱	۰/۰۱۶
مطالعات غیردرسی	۸۸	۱۱/۲۵			

با توجه به جدول بالا مشاهده می‌شود مقدار ضریب همبستگی به‌دست آمده از دو متغیر تحصیلات والدین و مطالعات غیردرسی ($r = 0/375$) و سطح معنی‌داری ($\text{sig} = 0/025$) است. چون مقدار سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$ است نشان‌دهنده ارتباط بین دو متغیر است. لذا، فرضیه H^0 رد شده و فرضیه H^1 پذیرفته نمی‌شود. بنابراین، بین دو متغیر رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۶. ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین تبلیغات تلویزیونی و گرایش به مطالعات غیردرسی

متغیر مورد مطالعه	میانگین	انحراف معیار	سطح معنی داری
مطالعات دختر	۶۰/۴۶	۱۱/۰۹	۰/۰۲۵
غیردرسی پسر	۵۱/۲۱	۱۰/۰۳	

کتر از ۰/۰۵ است نشان دهنده ارتباط بین دو متغیر است. لذا، فرضیه H^1 پذیرفته می شود. بنابراین، بین تبلیغات تلویزیونی و مطالعات غیردرسی رابطه معنی داری وجود دارد.

به منظور بررسی و تعیین متغیرهای پیشگویی کننده میزان مطالعات غیردرسی با استفاده از مقوله های و عوامل اجتماعی و فرهنگی از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش توأم استفاده شد.

با توجه به جدول بالا مشاهده می شود مقدار ضریب همبستگی به دست آمده ($r = 0/411$) و سطح معنی داری ($sig = 0/016$) است. چون مقدار سطح معنی داری

جدول ۷. تحلیل رگرسیون چندگانه به روش توأم

متغیر	b	انحراف معیار	بتا	t	سطح معنی داری
مقدار ثابت	۴۶/۴۵۵	۶/۰۶	-	۷/۶۶۵	۰/۰۰۰
درآمد	۰/۷۶۴	۰/۲۱۱	۰/۲۰۴	۲/۱۲۵	۰/۰۱۱
تحصیلات والدین	۰/۶۵۸	۰/۲۱۵	۰/۱۲۱	۲/۳۲۵	۰/۰۱۷
موقعیت فرهنگی	۰/۵۸۷	۰/۱۴۷	۰/۱۰۱	۲/۴۵۲	۰/۰۰۸
محیط خانوادگی	۰/۴۵۶	۰/۳۱۲	۰/۰۵۴	۲/۷۵۲	۰/۰۰۹
موقعیت اجتماعی	۰/۶۳۲	۰/۲۵۴	۰/۰۸۷	۱/۱۴۵	۰/۰۲۱
فرهنگ جامعه	۰/۴۸۹	۰/۱۸۷	۰/۰۲۸	۱/۳۵۲	۰/۰۱۸
تبلیغات تلویزیونی	۰/۴۵۵	۶/۰۶	۰/۱۹۸	۳/۶۶۵	۰/۰۰۰
روزنامه ها	۰/۶۵۴	۰/۲۱۳	۰/۰۹۴	۲/۳۲۵	۰/۰۰۳
تحقیقات دانشجویی	۰/۷۰۸	۰/۳۱۲	۰/۲۲۱	۲/۰۲۵	۰/۰۰۷
امکانات کتابخانه	۰/۶۸۷	۰/۱۶۷	۰/۳۱۱	۲/۳۴۲	۰/۰۱۸
علاقه و انگیزه به مطالعه	۰/۶۵۵	۵/۱۲۳	۰/۱۱۸	۳/۴۶۵	۰/۰۰۱
تبلیغات محلی	۰/۶۸۲	۰/۲۱۷	۰/۱۰۸	۲/۳۵۵	۰/۰۰۸

مطالعات غیردرسی با استفاده از مقوله های و عوامل اجتماعی و فرهنگی از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش توأم استفاده شد نشان داد ضریب همبستگی چندگانه (R) در این تحلیل برابر ۰/۷۹ و ضریب تعیین (R^2) برابر ۰/۶۲ است که نشان می دهد متغیرهای اجتماعی و فرهنگی ۶۲ درصد از تغییرات متغیر مطالعات غیردرسی را در بین دانشجویان افزایش و تبیین می کنند.

با توجه به جدول ۷. ضریب همبستگی چندگانه (R) در این تحلیل برابر ۰/۷۹ و ضریب تعیین (R^2) برابر ۰/۶۲ است که نشان می دهد متغیرهای اجتماعی و فرهنگی ۶۲ درصد از تغییرات متغیر مطالعات غیردرسی را در بین دانشجویان افزایش و تبیین می کنند.

بحث و نتیجه گیری

فرضیه اصلی. عوامل فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در مطالعه غیردرسی دانش آموزان و دانشجویان دانشگاه های شهر مشهد مؤثر است. نتایج جدول ۷ که به منظور بررسی و تعیین متغیرهای پیشگویی کننده میزان

بین میزان تحصیلات والدین و مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج جدول ۳ ضریب همبستگی پیرسون تبیین رابطه بین میزان مطالعه والدین و گرایش به مطالعات غیردرسی دانش‌آموزان نشان داد که رابطه معنی‌دار در سطح ۰/۰۰۱ وجود دارد. نتیجه به‌دست آمده درباره این فرضیه با پژوهش (مرادزاده و شهرزاد، ۱۳۹۰: ۳۲۵) که در پژوهش خود نشان داد از میان عوامل مؤثر بر مطالعه در میان مراجعان کتابخانه‌های عمومی، بین وضعیت کتابخانه‌های عمومی و تحصیلات افراد و نیز بین تحصیلات والدین و درآمد خانواده رابطه معنی‌داری وجود دارد و این رابطه مثبت است و همچنین پژوهش (ترکیان تبار، ۱۳۸۴: ۱۲۹) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان اظهار کرد که چنانچه نتایج تحقیقات انجام شده و همچنین نظریات کارشناس و صاحب‌نظران نشان می‌دهد میزان تحصیلات والدین از جمله عوامل اثرگذار بر رفتار مطالعه‌گرایانه فرزندان می‌باشد به همین دلیل انتظار می‌رود به هراندازه که میزان تحصیلات والدین بیشتر باشد به همان اندازه مشوق فرزندان خود در گرایش به مطالعه غیردرسی گردند چراکه والدین تحصیل کرده معمولاً افرادی هستند که کم‌وبیش انواع رسانه‌های اطلاعاتی آشنا بوده و بنابه دلایل مختلف آنها را مورد استفاده قرار می‌دهند. از سوی دیگر والدینی که دارای تحصیلات پایین‌تر از دیپلم می‌باشند قاعدتاً از چنین ویژگی برخوردار نخواهند بود و این مسئله می‌تواند اثرات منفی بر رفتار مطالعه‌گرایانه فرزندان داشته باشد.

بین جنسیت و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. براساس یافته‌های مندرج در جدول ۴، میانگین مطالعات غیردرسی (بین دو پسر و دختر) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج گویای آن است که اختلاف معنی‌داری در سطح ۵ درصد بین دو گروه مذکور از نظر مطالعات غیردرسی وجود دارد. با نتایج پژوهش (مرادزاده و شهرزاد، ۱۳۹۰: ۱۲۸) که نشان داد بین عوامل تأهل و جنسیت با مطالعه رابطه معنی‌داری وجود ندارد ناهمسو است. در تبیین این یافته می‌توان به متفاوت بودن جامعه‌های مورد مطالعه در پژوهش معروف‌زاده که مراجعان به کتابخانه‌های عمومی بودند ولی در پژوهش حاضر جامعه مورد مطالعه دانش‌آموزان بودند اشاره کرد. پژوهش (پاشا شریفی و اکبری، ۱۳۸۷: ۱۲۸) که نقش زیربنایی شناخت دقیق نیازهای آموزشی دانش‌آموزان در زمینه انواع کتاب‌ها، برای بالابردن بینش علمی و افزایش دانش و مهارت آنان و زمینه‌های مطالعات غیردرسی آنان نشان داد که مقایسه نیاز دختران و پسران به مطالعه کتاب‌های غیردرسی در ارتباط با زمینه‌های مطرح شده، جز زمینه‌های سلامت و

کتاب‌فروشی‌ها، کتاب‌های چاپ شده و کتاب‌خوان‌های آن جامعه است. کتاب‌خوانی و بالا بودن میزان مطالعه در جهان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی و رشد شناخته شده است. عوامل فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در این زمینه از مهم‌ترین عوامل می‌باشند که نیازمند توجه و پیگیری و برنامه‌ریزی در بهبود وضعیت مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان و دانشجویان می‌باشد. تأیید فرضیه‌های پژوهش حاضر، بیانگر نقش عوامل فرهنگی، دینی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان و دانشجویان دانشگاه‌های شهر مشهد است.

فرضیات فرعی

بین درآمد خانواده و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج جدول ۲ مبنی بر ضریب همبستگی پیرسون تبیین رابطه بین اقتصادی خانواده و مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان نشان داد که بین درآمد خانواده و میزان مطالعه غیردرسی در سطح ۰/۰۰۱ رابطه معنی‌داری وجود دارد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های (احمدی ده قطبی و احدی حسن، ۱۳۹۱: ۷۸) و (عصاره، ۱۳۸۵: ۱۲۸) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته می‌توان گفت نتیجه کلی اثر رفتار هدفمند خواندن والدین و وضعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده بر ایجاد نگرش مثبت والدین به خواندن نشان داد که رفتار هدفمند خواندن پدر و سطح تحصیلات مادر اثر مهم‌تری را در ایجاد نگرش مثبت والدین به خواندن در محیط خانه‌دار است.

همچنین نتایج بررسی اثرات غیرمستقیم و اثر کلی رفتار هدفمند خواندن والدین و وضعیت اجتماعی-اقتصادی والدین بر نگرش مثبت کودک به خواندن، تعامل خواندن کودک در خانه و مدرسه نمایان ساخت که رفتار هدفمند خواندن والدین نسبت به وضعیت اجتماعی-اقتصادی والدین اثر قوی‌تری را بر ایجاد نگرش مثبت در کودک نسبت به خواندن (لذت بردن از خواندن، تمایل به گفتگو با دیگران درباره کتاب‌ها، تمایل به خواندن کتاب‌هایی که خود فرد انتخاب می‌کند و ضروری دانستن خواندن برای موفقیت آینده)، افزایش تعامل خواندن در خانه (خواندن با صدای بلند برای افراد خانواده، گفتگو پیرامون کتاب‌ها با افراد خانواده، گوش‌دادن به خواندن دیگران در محیط خانه) و افزایش تعامل خواندن در مدرسه (گوش‌دادن به صدای معلم هنگام خواندن معلم، خواندن با صدای بلند برای همه دانش‌آموزان کلاس یا برای تعدادی از آنها) داراست.

بین دیدن فیلم و سریال‌های تلویزیونی و میزان مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی به دست آمده ($r = 0/411$) و سطح معنی‌داری ($\text{Sig} = 0/016$) است. چون مقدار سطح معنی‌داری کمتر از $0/05$ است نشان‌دهنده ارتباط بین دو متغیر است. لذا، فرضیه H^1 پذیرفته می‌شود. بنابراین، بین تبلیغات تلویزیونی و مطالعات غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد که با نتایج یافته‌های (مرادمند، ۱۳۸۹: ۹۹) و (رضوی و همکاران، ۱۳۸۵: ۴۲) که بیان می‌کنند بین تماشای تلویزیون و مطالعه غیردرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد همسو است؛ بدین معنی که هرچه دانش‌آموز بیشتر به تماشای برنامه‌های تلویزیون می‌پردازد، کمتر به مطالعه مبادرت می‌ورزد.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد می‌شود متولیان امور فرهنگی به خصوص مسئولان رسانه‌های ارتباطی جمعی از جمله صدا و سیما و مطبوعات، در زمینه فرهنگ‌سازی مطالعه به‌ویژه مطالعه غیردرسی برنامه‌ریزی نمایند؛ از جمله این برنامه‌ها آموزش همگانی از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزش شیوه‌های مطالعه، برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی، برگزاری نمایشگاه‌های کتاب، معرفی کتاب، تجهیز کتابخانه‌های عمومی است.

۱. حتی‌الامکان اختصاص یک شبکه در صدا و سیما مخصوص ترویج، تشویق و فرهنگ‌سازی امر مطالعه به‌ویژه مطالعه غیردرسی.

۲. ارائه تسهیلات خرید کتب و دیگر منابع خواندنی از سوی مسئولان دولتی و دانشگاه‌ها به‌منظور رفع عامل گرانی که نقش زیادی در کاهش مطالعه دارد، مانند اعطای بن کتاب.

۳. آموزش والدین در زمینه چگونگی ایجاد عادت به مطالعه در فرزندان از دوران کودکی. آگاهی‌رسانی به والدین دانش‌آموزان نسبت به اهمیت مطالعه غیردرسی در تقویت و شکوفایی استعداد‌های فرزندان از طریق برگزاری کارگاه‌ها و همایش‌های مختلف در دستور کار انجمن اولیا و مربیان قرار گیرد.

۴. معلمان می‌باید رویکرد خود را در تعیین تکالیف درسی دانش‌آموزان از شکل سنتی کتاب درسی‌مداری به پژوهش‌مداری تغییر دهند تا ضمن آن که اهداف آموزشی درس برآورده می‌شود، دانش‌آموزان به سمت پژوهش و در برنامه‌ای تدوین کرد که دانشجویان کشور بتوانند با تخفیف لازم کتاب موردنیاز خود را تهیه کنند.

بهداشت جسمانی و اطلاعات فرهنگی، در بقیه زمینه‌ها میان علاقه دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری وجود دارد که همسو با نتایج پژوهش حاضر است. دانش‌آموزان دوره متوسطه در سنین نوجوانی هستند و در این دوره، مسائل جنسی شدت می‌یابد؛ به همین دلیل مطالعه درباره زمینه‌هایی چون روابط دختر و پسر و مسائل ازدواج یا رمان و داستان‌های عاشقی، برایشان اولویت دارد تا از این راه اطلاعات بیشتری در این زمینه‌ها به دست آورند.

بین استفاده از اینترنت و میزان مطالعه غیردرسی رابطه

معنی‌داری وجود دارد. نتایج، مندرج در جدول ۵، میانگین مطالعات غیردرسی (کسانی که از اینترنت استفاده می‌کنند و کسانی که استفاده ندارند) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج گویای آن است که اختلاف معنی‌داری در سطح ۵ درصد بین دو گروه مذکور از نظر مطالعات غیردرسی وجود دارد. (مسعودی و ردا، ۱۳۹۳: ۳۸۹) علل عدم مطالعه کتاب‌های غیردرسی را پرداختن به فعالیت‌های دیگر از جمله موسیقی، ورزش، بازی‌های رایانه‌ای و حجم زیاد تکالیف مدرسه عنوان کرده است که همسو با نتایج پژوهش حاضر است. از جامعه دانشجویی کشور به سبب موقعیتی که در آن قرار گرفته‌اند و همچنین به دلیل نیاز فراوان جامعه دانشجویی به آگاهی از اندیشه و تجارب مکتوب می‌رود که توجه و عنایت ویژه‌ای به مطالعه غیردرسی داشته باشند که متأسفانه نتایج حاصل از این تحقیق نشان از عدم توجه خاص با این مسئله و پیشی گرفتن سایر راه‌های گذران اوقات فراغت بر مطالعه غیردرسی است. با توجه به نتایج پژوهش، اکثر دانش‌آموزان و دانشجویان تأثیر اینترنت را در دسترسی به نیازهای اطلاعاتی و مطالعاتی خود زیاد می‌دانند.

فراگیر شدن روزافزون اینترنت در میان دانش‌آموزان، در پژوهش‌های (هاگز^۱ و همکاران، ۲۰۰۶: ۴۰۰۲) و (موجه^۲ و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۴۴) و (اسمیت^۳، ۲۰۰۶: ۹۶) نیز به‌نوعی گزارش شده است. گرایش دانش‌آموزان به اینترنت فرصت معتنمی را در اختیار برنامه‌ریزان آموزش و پرورش قرار می‌دهد تا از این محیط نوین اطلاعاتی جهت ایجاد وبگاه‌های مناسب دانش‌آموزان برای دسترسی به منابع مطالعاتی و در نتیجه گسترش عادات مطالعه در آنها استفاده کنند.

۸. گرانی کتاب از جمله مشکلاتی است که همواره جامعه کتابخوان کشور از آن گلایه داشته و این مسئله در میان دانشجویان نیز ریشه دوانده که عدم گرایش خود به کتاب را گران بودن آن مرتبط سازند برای مقابله با چنین پدیده‌ای لازم است تا در کشور سیاستی اتخاذ شود که جامعه دانشگاهی کشور بتواند با هزینه کمتر کتاب‌های مورد علاقه خود را تهیه نمایند برای این کار می‌توان با هماهنگی لازم بین دانشگاه‌ها و مراکز عالی، سازمان مرکزی دانشگاه‌ها، فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی ایجاد شود.

۵. به‌منظور آشنایی بیشتر دانشجویان با منابع غیردرسی و ایجاد شوق و ذوق به مطالعه در اولین سال تحصیلی در تمامی رشته‌های دانشگاهی درس آشنایی با کتابخانه لحاظ شد.
۶. فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در جامعه نهادینه نخواهد شد مگر آنکه بستر مناسب آن از محیط خانواده فراهم شد. برای رسیدن به این مقصود باید برنامه مدون تدارک دیده شود تا کتاب در سید هزینه خانواده‌ها تعریف شود و خانواده‌ها به‌نوعی وادار شوند تا کتاب را به‌عنوان یک نیاز اساسی وارد زندگی خودنمایند.
۷. فعالیت‌های مختلف کلاسی در یک برنامه‌ریزی مدون از سوی استادان و مدرسان دانشگاهی به سمت مطالعه غیردرسی هدایت شود.

منابع

عصاره، فریده و گلچوبی، تقی (۱۳۸۵). شناسایی و معرفی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد دانش‌آموزان دوره متوسطه استان مازندران. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*، ۱۳(۳)، ۱۰۳-۱۲۶.

مردمند، علی (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دوره کارشناسی در دانشگاه تربیت‌معلم آذربایجان. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶(۲)، ۹۵-۱۱۴.
مرتضوی، ناهید (۱۳۸۱). اهمیت و نقش کتابخانه‌های آموزشگاهی در آموزش. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۵۰، ۱۱۳-۱۲۰.

مسعودی، میترا و رداد، ایرج (۱۳۹۲). بررسی وضعیت عادات مطالعه آزاد دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر مشهد و عوامل مؤثر بر آن. *کتابخانه‌های عمومی*، ۱۹(۳)، ۳۸۷-۴۰۷.

نظری، اشرف و عصاره، فریده (۱۳۸۹). دیدگاه‌های دانش‌آموزان دبیرستانی شهرکرد در مورد عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۸۷(۸۷)، ۵۶-۷۳.

احمدی‌ده‌قطب‌الدینی، محمد و احدی، حسن (۱۳۹۱). تأثیر عوامل انگیزشی - اجتماعی خواندن در خانه و مدرسه بر نگرش خواندن دانش‌آموزان پایه چهارم و پنجم ابتدایی. *پژوهش در برنامه‌ریزی درسی*، ۳۵(۸)، ۷۴-۸۵.

افکانه، صغری و شکوری شالدهی، عباس (۱۳۸۹). بررسی راه‌های ترغیب دانشجویان به مطالعه کتاب‌های غیردرسی. *فصلنامه روانشناسی تربیتی*، ۱(۲)، ۷۲-۸۲.

پاشاشریفی، حسن و اکبری، ابوالقاسم (۱۳۸۷). نیازهای مطالعاتی دانش‌آموزان دوره متوسطه کشور درباره کتاب‌های غیردرسی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۲۸(۷)، ۱۱۱-۱۲۹.

ترکیان تبار، منصور (۱۳۸۴). بررسی میزان گرایش به مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد دو رود. *پژوهش‌های تربیتی*، ۴، ۱-۲۸.

رضوی، سید عباس؛ جعفری‌زاده، مجید و نوروزی، داریوش (۱۳۸۵). رابطه بین میزان تماشای تلویزیون و بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی غیردرسی. *نوآوری‌های مدیریت آموزشی*، ۲، ۲۹-۴۴.

literacy: Myths, motivations, and mysteries. *Harvard Educational Review*, 78(1), 144.

Shen, Li-Bi. (2006). Computer Technology and College Students' Reading Habits. *Chia-Nan Annual Bulletin*. 32, 559-572.

Smith, N. L. (2009). *A study of middle grades students' reading interests, habits, and achievement* (Doctoral dissertation, The University of North Carolina at Chapel Hill).

Avoiding Dykeman, M. (2007). *The impact of the Internet on reading habits. national seminar Role of School Libraries in Quality Education organised by Division of Library. Documentation and Information (DLDI). New Delhi*, 216.

Hughes – Hassell, S. & Lutz, C. (2006). What do you want to tell us about reading? A survey of the habits and attitudes of urban middle school student's toward Leisure Reading. *Young Adult Library Services*, 40.

Moje, E.B., Overby, M., Tysvaer, N. & Morris, K. (2008). The complex world of adolescent